

Hvordan veksle en bibeltekst til en prædiken eller tale?

Af Børge Haahr Andersen, rektor på Dansk Bibel-Institut, lærer i praktisk teologi, ulønnet hjælpepræst og lejlighedsprædikant i hele landet

Det er efterhånden 40 år siden, at jeg holdt min første prædiken. Forberedelsesfasen har generelt været en positiv oplevelse, men det har også været krise, kamp og hårdt arbejde. Med årene har jeg fået en fast form med tre ingredienser: Inspirationsfase, skrivefase og redigeringsfase. I prædikenhåndbøger anbefales andre og meget forskellige måder at arbejde på. Men jeg håber, at andre kan bruge større eller mindre dele af den model, jeg vil skitsere her.

Inspirationsfasen

Som præst begyndte forberedelsen af næste søndags prædiken søndag aften, når jeg for første gang læste de tre tekster, der hører til den kommende søndags tekst. I perioder forsøgte jeg at tænke en række søndage frem, så jeg lavede en disposition for fx Helligtrekongerstiden, fastetiden, påsken m.v. Men det egentlige arbejde foregik fire-fem hverdage op til den kommende søndag.

Det er vigtigt at læse teksterne grundigt. Ikke mindst fordi jeg efterhånden har bildt mig ind, at jeg kender teksterne, er det godt at starte med en grundig gennemlæsning.

Næste fase er fordybelsen i tekstens hovedbudskab. Som teolog er det et must at læse eller i det mindste orientere sig om grundteksten, sådan at jeg er helt fortrolig med tekstens ordlyd og grundbetydninger af diverse nøgleord. Jeg gjorde det til en vane at læse en ny kommentar til de fire evangelier hvert andet år, sådan at jeg fik nye input til teksterne. Jeg har også læst prædikener af Luther og diverse andre i forberedelsesfasen. Men jeg har prioriteret fordybelsesarbejdet i den bibelske tekst.

Hvor lang og hvor grundig inspirationsfasen har været, afhænger af øvrige opgaver i ugens løb. Men jeg har kæmpet for at fastholde den, fordi jeg var bange for ellers at blive for overfladisk i min prædikestil. Jeg har i årenes løb læst ganske meget opbyggelig litteratur og også en del faglitteratur. Jeg har forsøgt at genopfriske dele af min teologiske lærdom i inspirationsfasen, sådan at jeg fik læst eller repeteret de grundlæggende ting i tros læren og etikken, når jeg skulle forberede jul, påske og pinse og alt ind imellem.

Til inspirationsfasen hører også det at læse sig ind på kirkeårets særpræg og søndagens særlige tema. Kirkeårets tekster og bønner er grundlæggende bygget op af bibelkyndige mennesker, og det har været vigtigt for mig at søge at fange det særpræg, der op gennem kirkens lange tradition er blevet knyttet til de enkelte søn- og helligdage.

En prædikant skal være god til at læse Bibelen, men også god til at læse *mennesker*. Mødet med de mennesker, som jeg skal prædike for næste søndag, er en del af forberedelsesfasen. Personlige samtaler, sjælesorg, mødet med mennesker ved begravelser eller en god snak ved køkkenbordet i et hjem har været en del af min inspirationsfase. Nogle gange tror jeg som præst, at jeg ved, hvor menigheden er. Ind imellem korrigeres min opfattelse af de samtaler, jeg har i ugens løb.

De sidste ti år har jeg været lejlighedsprædikant i hele landet og kender ikke på samme måde mine tilhørere, som jeg kender min egen menighed. Men fordi vi lever i samme land, er en del af samme (sub)kultur, de kristne vækkelsesbevægelser og præges af det samme samfund, ved jeg meget om mine tilhørere, før jeg kender dem eller har drukket kaffe med dem.

Skrivefasen

Under inspirationsfasen forbereder jeg mig for at blive klogere. Jeg forsøger at undgå at formulere mig i denne fase. Men før eller siden er det nødvendigt at sætte sig med PC'eren og formulere en

prædiken. Mens inspirationsfasen kan være delt i mange enkeltfaser, er det for mig vigtigt, at skrivefasen bliver et sammenhængende forløb.

Min normale form er at holde en sermon (temaprædiken) og ikke en homilie (vers for vers udlægning af teksten). Jeg har ikke en ambition om at udlægge de enkelte vers i teksten, men at fokusere på nogle få væsentlige temaer, som hører til dagens og søndagens emne. Men selv om jeg altså i lighed med de fleste andre præster holder tematiske prædikener, forsøger jeg at være tekstnær og give tilhørerne et møde med den bibelske tekst.

Det kan være svært at komme i gang, og nogle gange må jeg tage tilløb en række gange. Jeg har gjort det til en vane bare at skrive, ikke slette igen og igen, men udbrede mig om den eller de temaer, som jeg har fundet væsentligt at fremhæve ud fra teksten. Telefonen har det med at ringe, når man er i gang, og internettet eller mailboksen er ikke mange klik væk, når man sidder ved PC'eren. Men jeg prøver at have disciplin og have en formuleringsfase, hvor jeg skriver en sammenhængende prædiken i et hug.

Et andet pædagogisk kneb, som har været en hjælp for mig, er at forestille sig én tilhører, som man taler til. Søren Kierkegaard holdt alle sine opbyggelige taler til *hin enkelte*, som han kaldte sin tilhører. I sine efterladte notater afslører han, at det egentlig var Regine, hans forlovede gennem ti måneder, han tænkte på. Men ved konsekvent at tale til én har han skrevet noget, som stadig får gennemslagskraft i nye generationer og i andre kulturer. Lukasevangeliet er i særlig grad skrevet til én tilhører, Theofilos. Paulus skrev til enkeltpersoner eller menigheder i meget konkrete livssituationer.

En skriftlig prædiken er noget andet end det, som forkyndes mundtlig fra en talerstol. Virkemidlerne er forskellige. Jeg forsøger at skrive i talesprog, selv om dette er en svær kunst. Talesprog er kendetegnet ved fyldord, gentagelser, skifte i toneleje m.v. Alt dette er svært at formulere på skrift, men et stykke på vej kan det lade sig gøre.

Nogle prædikanter nøjes med stikord, andre bruger mindmap. Jeg er selv fra skrivemaskinens tid blevet fortrolig med at skrive et færdigt manus. Det kan være med mange rettelser og justeringer undervejs, men jeg prøver at have en formuleringsfase, hvor jeg nedfælder den eller de temaer, som prædiken består af.

Redigeringsfasen

Dagen efter formuleringsfasen foretager jeg den sidste finpudsning af prædiken. Jeg begynder med indledningen. Jeg har lært, at man skal sige det vigtigste først. Det betyder, at jeg gennemtænker, hvad jeg gerne vil, at hin enkelte skal tage med hjem, og så flytter jeg det op i indledningen. I det hele taget er indledningen vigtig. Det er de første sætninger, der får tilhørerne vil at spidse øren og høre efter. Derfor skal der kræses for indledningen.

En stor fare for os forkyndere er at ville sige for meget, eller at ville smugle noget uvæsentligt ind. Det betyder, at redigeringsfasen blandt andet består i at bruge delete-knappen, sådan at hovedtankerne bliver tydelige. Det kan være frustrerende at skulle slette noget, som er udarbejdet under sved og bøn og hårdt arbejde. Men ikke mindst som præst for en lokalmenighed er det jo vigtigt ikke at ville for meget med den enkelte søndag, men at få sat ord på den eller de temaer, som er vigtigt for tilhørerne at tage til sig.

En del af arbejdet i redigeringsfasen er af pædagogisk art. Når man afslutter et punkt for at tage fat på et nyt, har tilhørerne let ved at stå af og glemme at følge med. Modtrækket mod det er fortællinger, eksempler, livsnære træk, som er genkendelige, og som møder hin enkelte, hvor han eller hun er.

Jeg vil tilføje to yderligere ting til det med fremførelsen. Paulus' tretten breve er jo i sin stil monologer. Men formen er ofte samtale, svar på spørgsmål, tænkte indvendinger osv. Det samme gælder Jesu forkyndelse. Jeg tror, det er vigtigt at være dialogisk i den form, vi taler til en

forsamling i. Vores opgave er ikke blot at give mund og mæle til den bibelske tekst, men også at give mund og mæle til tilhøreren. Evangeliets glæde og evangeliets alvor kan være så fremtrædende, at vi måske skal indlede vores prædiken med at sige, at det, som teksten siger i dag, er så svært for mig selv, at jeg i dag primært vil tale til mig selv.

Det andet, jeg vil fremhæve, er betydning af at gentage de vigtigste pointer. I en skriftlig udgave kan man altid gå tilbage i teksten og få vigtige pointer gentaget. I en mundtlig form har man ikke denne mulighed. Det betyder, at man indledningsvis, undervejs og afslutningsvis må fremhæve, hvad det er, man har på hjerte at sige i dag.

Når jeg er færdig med den fase, lægger jeg manuskriptet til side, og samler budskabet i nogle få stikord eller evt. i nogle få powerpoints. Det hører med til den mundtlige form, at en prædiken skal formidles i øjenkontakt med tilhørerne og ikke ved at oplæse et manus. Det tog mange år for mig, før jeg kunne lægge manuskriptet til side og nøjes med nogle få stikord.

Et af problemerne er, at jeg glemmer nogle af mine nedskrevne guldkorn. Det ved jeg så. Men det ved tilhørerne jo ikke. Så jeg har gjort det til en vane at holde mine prædikener mundtlig ud fra nogle få stikord. Det giver en nærkontakt med forsamlingen og øger forståeligheden. Det tvinger også mig til at være så fortrolig med mit budskab og have en så klar tankegang, at jeg kan formidle det uden at skæve til et manuskript.

Sidste finpudsning og respons

I mine præsteår holdt jeg lørdag aften søndagens prædiken for min kone og brugte en times tid søndag morgen til en sidste finpudsning, før jeg var helt klar. Alt dette har gjort, at når jeg kom til salmen inden prædiken, var jeg klar og vidste, hvad det var, jeg ville dele med menigheden i dag.

I en københavnsk menighed får man en del kommentarer i kirkedøren. Det er interessant, for det tydeliggør, hvad den enkelte umiddelbart har hørt. En anden respons er den, man får på sigt, som når en kirkegænger siger: ”Du sagde for nogle søndage siden ...” En tredje respons er, at jeg i mine præsteår havde en håndplukket responsgruppe, som jeg jævnligt mødtes med, og som kommenterede mine prædikener, mit salmevalg og mine kæpheste og uvaner.

Det har ind imellem været ubehageligt at blive konfronteret med ens egne særheden, men når det kommer fra mennesker, der vil én det godt, er det positivt. Det har øget min fornemmelse af, hvad forsamlingen har hørt, at jeg har haft en sådan fast gruppe, der har givet respons.

På vej op på prædikestolen har jeg ofte bedt bønnen: Gud lad dit ord i nåde lykkes. Det er vigtigt med gode rutiner omkring forberedelsesfasen. Men som alt andet kristent arbejde så står og falder det hele med, om Gud lader sit ord i nåde lykkes.